

DECEMBER

BURÁNY NÁNDOR

— Jó meleg van itt — mondta, nyögte a hirtelen rázúduló, nehéz csöndben Köteles István továbbra is merev mozdulatlanságban ülve az ablak előtt álló, mély fotelben. Fiát nézte, aki a karácsonyfa előtt állt csillogó, nagy ezüstgömbbel a kezében, s a központi fűtés előnyeiről lelkendezett. Kemény ember volt az öreg Köteles, kiállt megszámlálhatatlan sok nagy csapást, de most nem tudott ellenállni, ellágyult, akarata megadta magát az érzelmeknek.

Ebben az élemedett korban nem mindenki merne már nekivágni ekkora nagy útnak, figyelmeztették is a szomszédok, naponta látni a tévében robbantások, összeütközések következtében széttroncsolódott vonatokat, de őt nem tudták megijeszteni, elszántan ült fel a vonatra, mint aki tudja, érzi (áhítozik is utána), hogy élete legboldogabb perceit, napjait éli majd át, amiért vállalnia kell (mert érdemes) a rettenetesen hosszú út fáradalmait; nincs tehát helye a tépelődésnek, rendezni kell a dolgokat, s aztán neki a nagy idegenségnek (nincs rövid út a boldogsághoz), hogy megkaphassa (s hogy minél előbb) azt, ami olyan rettenetesen hiányzik, s amire már olyan nagyon (a nélkülözhetetlen ivóvíznél is jobban) szomjazik; reggeltől estig döcög, robog, vágtazik az expressz, számtalanszor feláll, kimegy a folyosóra, vissza a helyére, s végül nem jó már se állva, se ülve (valamikor kapálás közben el nem hitte volna hogy az ülésbe is belefáradhat az ember), türelmetlen, nyugtalan, mintha a végtelenségbe száguldana a zsúfolt szerelvény, és sohasem érkezne meg a végállomásra; mégis mikor megérkezett, egy pillanat elég volt, hogy az út minden fáradtságát, kellemetlenségét elfelejtse.

Örül, hogy megérkezett, a fia talán még boldogabb, s egyre azt magyarázza, ennél jobb helye nem lehet, tavaszig ne is gondoljon a hazautazásra. Az öreg most, az ajánlatot visszautasítandó, felemelte a kezét, de (fia éppen akkor tekintett feléje) az erőtlenségtől, a ha-

tározatlanságtól, a fojtogató szorongástól félúton megbicsaklott az emelkedő keze. Hetvenöt éves, nagy idő ez már, de mégis, a keze, a rengeteg nagy dolgot elvégzett keze mintha fáradtabb lenne, mint más hasonló korú öregembereké, gondolkodik el a fia, s nem hallja (későn kapcsol), a feleségének el kell ismételnie, hogy akassza csak azt a gömböt arra a kiálló, alsó ágra. — Ide? — kérdezte vissza, s már hajolt is az ág felé, gondosan odacsíptette, aztán kettőt hátrálépett, onnan nézte, hogy áll, hogy mutat.

— Jó lesz így? — fordult az asszony az apósa felé, az helyeslően bólintott, mintha a mosoly is megjelent volna az arcán, de egy pillanatra csak, a szája vonala gyorsan lekonyult újra, s a fiának észre kellett vennie, hogy nem szívből jövő, csak amolyan udvariaskodó, erőltetett mosoly volt az.

Köteles János lopva fürkészte az apja viselkedését, szeme rezdüléséből látta, valami nincs rendben: az öreg itt ül velük az ünnep előestéjén, együtt díszítik a karácsonyfát, mondhatni, mindene megvan ahhoz, hogy boldog elégedettség töltse ki ezeket a perceket, s a még hátralevő éveket is, s mégis, nem az öröm ragyogja be, inkább az aggodalom, a szorongás árnyékolja be az arcát.

Kinn dél óta nagy pelyhekben hullt a hó, eszébe jutott, hogy gyermekkorában hányszor mondogatták ujjongva ilyenkor, hogy fehér karácsonyunk lesz, s ennek már azért is örültek, mert az idő járása folytán a két héttel későbbi szerb karácsony gyakrabban volt fehér, s ezt nemegyszer irigységgel állapították meg, most úgy gondolta, ha ezt megemlíti, talán felvidítja vele az apját.

— Hallja, úgy látszik, nem tréfál az idő.

— Az idő? — eszmélt föl az öreg. — Esik?

— Esik ám!

— Hát, most van ideje.

— Fehér lesz a karácsony! S azt mondja — hivatkozott a délutáni tévéhíradó időjárás-jelentésére —, most legalább két-három napig esni fog.

— No, az jó lesz. A búzára (csak a bérlő nehogy nyitva felejtse a kaput) nagyon kell a takaró. Meg a föld is száraz.

— Akkor csak essen. Most eshet. Nem kell menni dolgozni.

— Hát nem. Nekem nem.

Fiának nem tetszett az egykedvű válasz.

— Valami baj van? — kérdezte egyenesen, kertelés nélkül.

— Áh, mi lenne? — állt fel fejét rázva, tiltakozón az öreg, féltelmében, hogy rajtakapják, a szokásosnál is serényebben. Aztán

lopva megtapogatta a hóna alját. Nem szakadt el mégsem, tapintotta ki megnyugodva.

Az asszony nem értette a nyelvet, amin az apa és a fia beszélgetett, de megsejtette, megérezte, miről folyik köztük a szó.

— Lehet, hogy csak fáradt — mondta halkán a férjének —, nem fiatal már, ez meg csak hosszú út, a fiatalabb is eltörődik. Meg az éjjel, nem a helyén aludt...

— Hát, igen, de... — aztán az apja felé, megint az anyanyelvére váltva: — Nem is örül, hogy itt van velünk?

— De. Dehogynem! Szép itt nagyon. Szép nagy ez a szoba. S így is milyen jó meleg. Mennyit kellett nekünk fűteni! Pedig a mi szobánk kisebb. Elnéztem ezt — s újra körülnézett ott, szemügyre véve a falak hosszát —, ez nagyobb, mint a mi egész házunk.

— Hát, nagy, nagy, de akkora azért nincs.

— Jó. Lehet, hogy nincs. De nem sok hibázhat ebből.

Az asszony hagyta, hogy férje az apjával foglalkozzon, de pár perc után figyelmeztette:

— Gyere, sietnünk kell, mindjárt itt lesznek a gyerekek.

— Persze, persze — fordult felé készségesen a férje, aztán az apjának magyarázta: — Mire jönnek, be kell fejeznünk, nem mintha titok lenne, de úgy megszokták már, elvárják tőlünk ezt a szertartást.

Az öreg Kőteles — nem találja a helyét — újra visszaült a fotelbe. A világosdrapp bársonyhuzat puha párnái közé süppedve gondolataiba mélyedt. Fehér karácsony, otthon hányszor áhítozott utána, hiába, itt ez az első karácsonya, s már ez is fehér lesz. Becsuktam-e minden ajtót, ablakot jól, a gangsaroglyát beakasztottam-e, vagy csapkodja a szél? Ha behordja a gangba, ki hányja majd ki a havat az udvarra olvadás előtt? Mintha a szél is föltámadt volna, otthon esik-e vajon, rendszerint erről, nyugat felől érkezik az eső, a hó, két-három nap kellhet, mire odaér, kemény telet jósolnak, vastagon belep majd mindent a hó, a Rozi sírját is a temetőben, indulás előtt kilátogatott hozzá, két éve már, mi... Szép lesz a karácsonyfa, igazán szép, nézte a fiáék szorgoskodását, jól mondja Szabó tisztelendő, itt csakugyan sokat adnak erre, másként nevelik a gyerekeket is, az ajándékot is jól gondolta (csak a kéményt le ne döntse a vihar), mikor az aggályait előadja, készségesen nyújt segítséget.

— No, tata, szép lesz? — ébresztette révületéből a karácsonyfától két lépésre álló menyé.

— Mit szól hozzá? — kérdezte a fia is. — Mondja már, hogy tetszik-e, ez most a maga karácsonyfája is!

— Az enyém is?

— Hát, ezt mindannyiunknak csináljuk.

— Nekem már... A gyerekeknek, az a fontos, hogy ők örüljenek neki.

— A gyerekek, jaj, hány óra is, mindjárt jönnek.

Áldott jó ember a fia, nemhogy hívta, de valósággal ráparancsolt levelében, hogy karácsonyra okvetlenül utazzon ki hozzájuk, pontosan megírta, mikor induljon el otthonról, melyik vonatra szálljon fel, mikor ér majd a határra, mikor a müncheni pályaudvarra, addig sehol sem kell leszállnia, átszállnia, kora reggel indul, éjjél körül érkezik, valami enni-, innivalót hozzon csak magával, útközben, ha megéhezik, hát legyen kéznél harapnivaló, semmi baja nem történhet, el nem tévedhet, a végállomáson biztosan várni fogja, a vonat nem megy tovább, tolakodnia sem kell a leszállásnál, biztos lehet benne, hogy nem viszi el, írja a fia, gondosan, mindenre kiterjedt a figyelme, az orvosságot se felejtse el, de ha ez mégis megtörténne, hát az sem baj, majd ír itt az orvos, az még jobb lesz, mint az otthoni.

— Na, most még csak a süjtás, aztán alá az ajándékok, és készen vagyunk — nézte elégedetten a karácsonyfát Jelena, János pedig közelebb húzta a széket, föllépett rá, csak így érte el a fa hegyében csillogó tornyot, ide akasztotta, s innen eresztette aztán lefelé az ezüstösen ragyogó szálakat.

— Nagyon szép, csakugyan — mondta elismerően előrehajolva a fotelben Köteles István.

— Na, látja, ezt most mi csináltuk magának, a maga kedvéért. Díszítettek maguk is a mamával nekünk eleget.

— Haj, de régen volt. Istenem, de régen.

— Egy-két év bizony elmúlt azóta.

— El.

— S nem is akármilyen.

— Nem. Hallod, éppen most negyven éve, a vonatban eszembe jutott.

— Negyven éve? Minek?

— Negyven bizony, te még akkor, nem is tudom, négy- vagy öt éves voltál, Mari kettő, Évi meg akkor készülődött világra jönni.

— A háború?

— A háború? Nem emlékszel, jobb is, hogy te nem emlékszel arra, amin akkor átestünk. Istenem . . .

Föállt, az ablakhoz lépett, a harmadik emelet magasából nézett le a szürkületbe merülő, az éjszakai álomhoz fehér lepedő terítő utcára. Nem lehetett messzire látni, a magas falak útját állták tekintetének. Csak a befelé forduló szem tudta akadálytalanul bekalandozni a határtalan messzeségeket. Homlokával megérinti az ablaküveget, mintha lázas lenne, jólesik az üveg lélektelen hidege. Hogy lehet csakugyan? Hogy lehet? Roppant nagy város, roppant nagy idegenség, s itt érzik jól magukat, itt, otthonuknak hiszik ezt a lakást, most ez a karácsonyfa teszi, kell hogy otthonossá tegye ezt a borzasztó nagy idegenséget. Földíszítették a karácsonyfát, várják a gyerekeket, s önfeledten tudnak örülni, mintha otthon lennének. Falun laknak, mikor János befejezi az elemi, nehezen élnek, de vállalja a távolabbi, a bentlakásos taníttatás költségeit is, csak-hogy az anyanyelvén tanulhasson a fia, nagyon meg kell nézniük (ínséges évek), hogy mire költik a pénzt, de erre nem sajnálja, ha csak egyszer ehetne naponta, a fia iskoláztatására akkor is félretenné. Amiken átesett, a szenvedések emléke nagyon fáj még akkor. S később is, tíz-tizenöt évre rá, a fia a fővárosból Jelenával, mikor hazaállít, bejelentve, hogy feleségül akarja venni (az egyik legnagyobb gépgyár megbecsült esztergályosa már), hát akkor úgy érzi, hogy éppen a fia, hogy az, akiért mindent megtett, hát éppen az szúrta szíven. Amennyire tudja, leplezi kiábrándultságát és keserűségét (ma is láthatja hogy jól megvannak és boldogan élnek), de sosem, azóta sem tudja megérteni, hogy lehet ilyen óriási különbség közte, s a fia között. akit pedig ő nevelt, s akiről sosem hitte volna, hogy cserbenhagyja majd, s éppen a legnagyobb fájdalmat okozó dologban. Tudta, hogy a gyerekek nem beszélnek az apjuk, nagyapjuk nyelvét, a személyes találkozás (a keserű igazság immár kérlelhetetlen bizonyossága) elviselhetetlenül fájdalmassá teheti a tudatát ennek; végül a félelemnél erősebb a vágyakozás, hogy karácsony estén együtt legyen a fiával, az unokáival, a fia családjával, felkészül a viszontlátás örömét megrontással fenyegető, keserű bizonyosságra, a fiától rámaradt kopottas utazótáskában ott lapulnak az ajándékok, amelyeknek a fenyegető veszélyt kell (remélte ezt) elhárítaniuk vagy enyhíteniük: ami itt fogadta, az, mint annyiszor máskor, most sem felelt meg a várakozásának.

Hátrább lépett, az ablak tükrében meglátta a háta mögött álló,

feldíszített s a menyezeti csillár mind az öt gömbjének fényében csillogó fenyőfát. Az erősödő szél megrázta az üveget.

— Na, jó lesz? — kérdezte Jelena kedveskedve a férjétől.

— Nagyon jó, talán még sosem sikerült ilyen szépnek — mondta János, s maga is elégedetten gyönyörködött a közösen végzett munka eredményében.

— Hozd csak most még az ajándékokat.

— Igen, hozom.

— Ide alá, sorba rakjuk őket, ki ne maradjon senkié se. A tatáé, az övét tesszük majd ide, előre.

Az ajándék. A tatának is. Most szégyenben marad. Ennyire becsapódott volna. S még Szabó tisztelendő úr is? Már előbb, utazása előtt két héttel megbeszélte vele a dilemmáját.

— Valami nagyon megható dologra van szükség, ami majd kiváltja bennük az apáik iránti tiszteletet, s aminek hatására rászánják magukat őseik nyelvének megtanulására. De nem okvetlenül szükséges, hogy ez sok pénzbe kerüljön — néz rá megnyugtatóan a tiszteletes, aztán mintha mentő ötlete támadt volna, föl villan a szeme: — Itt van ez a könyv, a Képes biblia, ez éppen a fiatalságnak készült — emel le egyet a háta mögötti polcra —, igaz, hogy ezt ott nyomták, nyugaton, de hát... Itt sok példányt eladtam már, mondhatom, nagy érdeklődéssel forgatják a fiatalok, Pista bácsi unokái is bizonyosan megörülnek neki. Igazi karácsonyi ajándék.

— Képes biblia? — veszi kézbe Köteles István a feléje nyújtott könyvet, összeráncolódik a homloka, ahogy belelapoz.

— Szentestére szentkönyvet több szülőnek ajánlottam itt is karácsonyi ajándéknak. Kapnak mást is a gyerekek, az egyik lemezt, a másik lemezjátszót, magnót vagy komputert, de jó, ha azok mellett ott van ez a könyv is.

— Jó, jó — sóhajt az öreg, s már mondja is, hogy igen, de van otthon is egy szentkönyv, valami régi, nagyon régi, a legbiztonságosabb helyre, a szekrény legmélyebb sarkába rejtve, ez neki eddig észébe sem jutott, pedig talán ez, éppen ez lenne az igazi...

Szabó tisztelendő érdekesnek találja a gondolatot, s az öreg még aznap délelőtt visszamegy hozzá az előkeresett könyvvel. — Hát csakugyan, ez még jobb lesz — nézegeti a pap egyre nagyobb érdeklődéssel a kopott, öreg kötetet. Köteles István pedig türelmetlenül magyarázza, hogy nem is tudja, kitől maradt ez rájuk, titok, miként került az hozzájuk, s még nagyobb, hogy sikerült átmenteni

nemzedékről nemzedékre, de úgy gondolta, őriznie kell neki is, ahogy tették ezt elődei is. Sorra eszébe jutottak a szavak, s újra csak igazat adott a páternek, mi mást nyújthatna a messze távolba szakadt unokáinak a (már ki tudja látom-e még őket életkorban rogyadozó) nagyapa. Az indulás előtt is segít, szép, színes, fenyő-díszes papírba csomagolja (szalaggal is átkötve az öreg könyvet) a szülőföld szeretetét.

A könyv most ott lapul szégyenlősen az utazótáska alján, s félő, hogy ott is marad (nem kerül a nagytata ajándékaként a fenyőfa alá a többi csomag mellé), ő meg állt csak, ácsorgott töprengve, nem értette, hogyan történhetett meg vele ekkora balszerencse: az élete, az öregsége legboldogabb napjai lehetnének ezek, a gyötrő magány évei után végre együtt ünnepelhet szereteteivel, a ragyogó karácsonyfa előtt most mégsem (az Ausztráliába vándorolt gyerekei után készülő sarki kovácsnak sikerült-e tegnap eladnia a házát), mégsem az elégedett öröm simítja ki arcának mély barázdáit, inkább a szorongás ült fénytelen szemében.

— Most már jöhetnek is — mondta Jelena.

— Minden el van rendezve — gyönyörködött a karácsonyfa hibátlan szépségében János. Az ablakot meg-megrázta az egyre dühösebben tomboló szélvihar, s az öreg aggódva kérdezte:

— A gyerekekért nem kellene? . . .

— Áá, nem — legyintett a fia. — Itt vannak közel.

— Csakugyan szép — lépett közelebb az apja, majd hirtelen összeráncolva szemöldökét: — De az a kék gömb, azzal a csillaggal, nem fordítva áll? . . .

— Ó valóban — kapta fel a tekintetét a fia, s nyomban meg is próbálta visszafordítani, de a gömb nem fogadott szót.

— Nem akar? — kérdezte a felesége.

— Nem.

— Pedig kár. Jól mutatna ott — sajnálkozott az öreg.

— Jól hát. S ez még a régi. Még otthonról hoztam.

— Otthonról? . . . — révedezett el az öreg.

— Majd én, no — akasztotta le Jelena, ám a dísz neki sem akart engedelmeskedni.

— Ha megjönnek, majd eloltjuk a villanyt, s meggyújtjuk a gyertyákat meg a csillagszórókat. Meglátja, olyan lesz éppen minden, mint régen volt, mikor maguk rendezték nekünk a karácsony estét.

— De János! — fordult hozzá a felesége már a honyhában foglalatoskodva —, a tata, amit hozott, tedd csak azt is ide!

— Csakugyan! A legfontosabb! A barackpálinka. Meg a tarhonyászacskó!

— Hagyd, ugyan már!

— Dehogy hagyom! Még a mézespálinkából is maradt még egy kicsi. Már csak nem hagyjuk, hogy elromoljon. Kész a fenyő, ihatunk rá — s máris indult, a konyhaszekrényben állt a félliteres üveg a mézespálinka-maradékkal. — Húzza csak meg! — nyújtotta. Maga a literes üveget meg a zacskót helyezte el a fenyő alatt. Hát ez is — nem állta meg szó nélkül —, ez a kék kockás, emlékszem rá, az anyám is ebben tartotta a tarhonyát, ott függött mindig fölakasztva a kamra falába vert szögön.

— Hát, szegény, ő . . .

— Ha most ő is itt lehetne velünk!

— Rengeteget szenvedett. Istenem, azt elképzelni nem lehet, hogy milyen fájdalmai voltak.

— Borzasztó ez a rák, hiába volt minden. Mondták az orvosok, az életét nem, csak a szenvedését lehetne meghosszabbítani.

— Ebben a korban már így van, sosem tudja az ember, megéri-e a holnapot, néha én is olyan rosszul . . . — meggondolta, jobb erről nem beszélni, visszaereszkedett a fenyővel szembeni fotelbe. Az üveg még mindig a kezében, megfélekedett róla, csak most emeli a szájához. Nem kerülhette el, szeme le-föl sétált a fenyő csúcsába nyomott toronytól az alsó ágak alá rakott ajándékcsomagokig. Lehetetlen, hogy ne gondoljon a féltve őrzött kincsre (amilyet a felesége főzött valamikor jó bablevest meg mákoscsíkot ezek a gyerekek már nem esznek soha de azt sem tudjuk már hogy milyen is az), a táskában hagyott bibliára. Nyugtalan, ideges. Az előbb, mikor a pálinkásüvegért nyúlt, érezte, hogy feszült, húzódik a kabátujja, eszébe jutott a varrás. Az indulás előtti héten meglátogatja a kisebb lánya, megnézi, megerősíti ezt a varrást is. Mint már előbb is többször, most is mondja: — Vegyen már egy másik kabátot! — de ő sem enged a maga igazából:

— Nem kell már nekem új kabát.

— Dehogynem kell!

— Elég lesz ez, kiszolgál ez már engem.

— Ugyan mikori, hány éves ez már! Mit szólnak . . .

— Hát nem mai, de jobb még, mint az újak — s nézi, mutatja, hogy micsoda jó anyag, nem sokat hordta, benn állt a szekrényben.

— Ez már az állásban ment tönkre.

— Nem ment ez! — nézett most is végig a kabátja elején.

— Nem veszik ez össze az orvossággal — célzott a fia a pálinkára. Utólag akarta megnyugtatni lelkiismeretét.

— Most nem. Mert nem vettem be. Így szoktam, tudod. Egyik nap az orvosság, másik nap a pálinka — tette hozzá hamiskásan.

— Gondolja, jó ez így?

— Jó hát, ebben a korban... mi a jó már...

— No, maga azért még nem panaszkodhat. Ez a kis érszűkület... Ennyi évvel ezt ma már majdnem mindenki összeszedi.

— Hát, össze. Vagy a szív, vagy a rák... — mondta, de közben csak a biblia motoszkált a fejében. — Ezek az ajándékok a gyerekeknek, én... — nyögte ki szégyenlősen. Nem tudta magába fojtani szorongását, kimondta apélkül, hogy tudta volna, lesz-e értelme, megkönnyebbül-e majd tőle, vagy éppenséggel fokozódik a keserősége. Megbeszéltek mindent Szabó tisztelendő úrral, a vonatban is nemegyszer megfogalmazza magában (szerbül is), mit fog majd mondani az unokáinak, miközben megmutatja nekik a szentírást (becsuktam-e a kamra ablakát a szomszéd macskája nehogy bemásszon megint), bízik benne, hogy a gyerekek meghatódnak tőle. Előző napon ebben a tájban, talán már hat-hét órával az érkezés előtt türelmetlenül nézegeti az óráját, tekinget ki az ablakon az el-suhanó állomásokra, mintha ismerős vidéken járna, s a látott részletekből meg tudná állapítani, sokat kell-e még várni addig a régóta áhított pillanatig, mikor majd magához ölelheti az unokáit, csak gyorsabban menne ez a vonat, mintha nem is expressz lenne, úgy döcög néhol, olyan sok helyen vesztegel (holnap írni kellene a Szabó tisztelendő úrnak is de mit), aztán éjfél körül jár már, mikor végre begördülnek a müncheni állomásra (kétéves volt a nagyobb gyerek a második akkor született a keresztelőn járt kinn (akkor azt hitte csakugyan utójára), fékez, lassít már, de mozog még a szerelvény, amikor meglátja, a beizzadt ablakon keresztül is felismeri a fiát meg az előtte álló két unokát; tudja, hogy ez a végállomás, nem kell félnie, hogy a vonat majd továbbviszi, mégsincs türelme megvárni, amíg a többi utas leszáll, ő is együtt tolakszik velük a kijárat felé, görög, török meg jugoszláv vendégmunkások lökdösődnek nagy csomagokkal a fülkék és az ablakok közötti szűk folyosón, s ügyel rá, ne kerüljenek eléje, akarja, hogy minél előbb, egy pillanatnyi késedelem nélkül magához ölelhesse a fiát, az unokáit (az ember öntudatlanul türelmetlenkedve siet a saját maga választotta vesztébe), a fia most, átvéve tőle a pálinkásüveget, mintha kitalálta volna gondolatát:

— Jó lesz itt magának, minek sietne haza, senki sem várja ott, hideg az a ház most, egyedül fagyoskodna, itt meg jó helyen van, együtt a család, itt vannak az unokái, jó gyerekek, látja, az a nagyobb mennyire hasonlít magára, a szeme, az orra tisztára a magáé. Még a tartása is.

— Az unokák... — dűnnyögte az öreg (mögötte az utcán a fagyosan dühöngő vihar szemben vele a békés családi otthon melegét árasztó karácsonyfa), s képzeletben újra megjelennek, mint napközben már annyiszor, a tegnap esti ölelkezés emlékei az állomáson. Nem volt, nem is lehetett talán boldogabb pillanata az életének, mint mikor lelépve a peronra magához szoríthatja, könnyező szemekkel magához szoríthatja a fiát meg az unokáit, akik (nem számítva azt a régi látogatását amire már nem is emlékezhetek) most találkoztak vele először, s ki tudja, talán (ez is benne lehet a meghatódottságukban) utoljára is.

— Mama nije došao? — kérdezi szokás szerint hibás szerbséggel, miután kibontakoztak egymás karjaiból, s újra meggyőződött róla, hogy a menyé nem jött ki elébe.

— Was sagt der Grossvater? — fordul a nagyobb fiú az apjához, mire az magyaráz neki valamit, ugyancsak németül.

— Nágytátá — fogja a kisebb az öreg kezét, hozzábújik, simogatva szeretőgeti.

— Hát nem? ... — néz Köteles István a fiára, aki mindenekelőtt az előbbi kérdésre akar válaszolni:

— Jelena otthon maradt. Készíti a vacsorát. Az előbb telefonáltunk neki, hogy nem késik a vonat, mire hazaérünk, éppen tálalva lesz.

— Vacsora most? Éjfélkor?

— Éjfélkor hát. Maga úgysem evett reggel óta. Azt hitte, tudom, hogy a vonat is olyan, mint a kapálás, ha hozzáfogunk enni, akkor nem halad.

— Eredj már — mosolyodik el, de fél füllel azt figyel, hogy a gyerekek, alig hallhatóan, németül beszélgetnek egymással.

— Ne is tagadja, hogy így volt. — Aztán a nagyobb fiúnak int, hogy fogja a nagytata táskáját. — Gyerünk, mert maga itt ebben a nehéz kabátban — öleli át az apját megtapogatva a fekete posztó télikabátot.

— De ezek... a gyerekek csakugyan (amiben felnöttem a szülői ház megvan-e még), te nem gondolod... no, hát, ezek magyarul se

beszélnek, meg (negyven éve a szülőfalumnak tájára se mentem) szerbül se? . . . — tudakolja türelmetlenül.

— De tudnak németül is, angolul is. Meg franciául is tanulnak — mondja a fia, az apja kérdése nemhogy zavarba hozná, de amit elújságot, büszkeséggel tölti el. — Itt ez a fontos. Ma ez kell a boldoguláshoz. Mit kezdjenek itt a magyarral, mit a szerbvel?

— Na, jól van, itt, tudom, de . . .

— Itt, ahol én is dolgozom, a Siemensnél kaphatnak majd ösztöndíjat is, állást is! Apám, tudja, mit jelent ez ma? Hol kapnák ezt meg otthon?

— Hát akkor ti? . . . — a balsejtelem elszomorítja torkát, rettenetes melegség önti el, homlokán föltolja a fekete bárányszőr kucsmát, kigombolja télikabátját. Jölesik az állomás huzatos hidege, élvezi, hogy hűti a megizzadt, a hirtelen forróságtól szinte párolgó testét.

— Mi? Ilyen melege van? — lepődik meg a fia.

— Nem tudom, most . . .

— Meg ne fázzon. Egész nap bent volt a vonatban, most, hogy kilépett . . .

— Áá, nem fázom én meg . . .

— Csak ne legénykedjen. Csalós ez az idő.

— Jaj, istenem! — sóhajtás, aztán indulás a kijárat, onnan a parkoló felé. Ekkor már sejti, hogy hiába csomagolta be, hiába hozta magával a bibliát, számukra semmi értéke sem lenne; az úton hiába fogalmazta meg a könyv jelentőségének megértésére szolgáló magyarázatot, egyre úgy rémlik neki, hogy nemcsak célját nem éri el, de le kell mondani a próbálkozásról is (az a szerencse még hogy a prosztata békén hagyja), s azóta is, már itt, a fia lakásán akár-hányszor fontolgatta esetleges esélyeit, mindinkább szertefoszló reményekkel bele kellett törődnie életének (legboldogabb pillanatait gyorsan elmosó) legsúlyosabb, legfájdalmasabb kudarcába.

— Az unokák . . . — dűnnyögte csak szomorúan mélázva, s János, hogy felvidítsa (mert minek örülhetne jobban mint fia sikerének egy apa), szürke kis igazolványt vett elő:

— Nézze csak ezt a pecsétet — nyitotta szét közepén —, tudja, mennyit ér ez! Hányan mit nem adnának érte! De nem kaphatja ám meg mindenki — magyarázta büszkén hozzáfűzve, hogy neki nem kell félnie, most, a válság idején sem fogják hazaküldeni, nem egy, nem is öt évre, de örökre megkapta a német hatóságoktól a munkavállalási engedélyt, ezzel pedig igazán csak a legmegbecsültebb ven-

dégmunkásokat tüntetik ki. — Egyszóval mindenem megvan itt, megbecsülik a munkámat, hova mennék akkor innen. Hát látja, nem hiányzik nekünk semmi.

— Látom, látom — bólogatott az öreg Kőteles, de már arra gondolt, hogy ha elmúlik a karácsony, vagy ha éppen . . ., hát, ha megérkezik a kikelet, s az is itt lesz egykettőre, akkor fel a vonatra, indulás haza, vissza az öreg könyvet, a fia nem is tudja, nem is fogja megtudni, mit rejteget (s milyen céllal) a táskájában, s aztán otthon majd megint egyedül a házban, céltalan ödöngés, a szobák kongó, hideg üressége, derékfájdító hanyatt fekvés, bamba bámulás a gerendás mennyezetre; még egyszer szájához emelte a pálinkásüveget, egy kortynyit nyelt csak belőle, megnézte (szokás szerint), mennyi maradt még, ekkor akadt meg tekintete az üveg német nyelvű címkéjén, egyszerre megkeseredett szájában a pálinka íze, összerázódott, tiltakozva csóválta fejét.

— Tán nem jó? — csodálkozott a fia. — Hát reggel még jó volt — nyújtotta kezét az üvegért, hogy maga is megkóstolja, már a pálinka csak nem romlik el.

— Nem, az nem! — legyintett feléje az öreg, hogy nem arra gondolt. Előbbi aggályai nem hagyták békén, s (mintha védekeznie kellene az otthon reá váró egyedüllét riasztó fenyegetésével szemben), előbb kénytelenül, aztán egyre meggyőzőbben bizonygatta magának, hogy hát lehet-e annál kínzóbb magány, mint mikor úgy van együtt unokáival a nagypapa, hogy egyetlen szót sem tud velük szólni, csak nézi (mert ki tudja látja-e még) őket, gyönyörködne bennük, de ha meg akar szólalni, örömét, ha meg szeretné osztani velük, hát akkor hiába, benne reked a szó, néma marad a boldogsága. Segélykérő tekintettel nézett a fiára:

— De ti — állította föl a tiltakozás, hogy aztán föltegye a már az állomáson kimondott és válasz nélkül maradt kérdést: — De ti, hogy gondoljátok? Sokan vannak, akik vettek már otthon telket, építettek, arra számítanak, hogy előbb-utóbb hazajönnék — az asztalról fölemelte, kiitta a megmaradt egy-két korty pálinkát. — A Halász gyerek, ismerted te azt, a sarok mellett (annak a gyerekei hogy beszélnek magyarul) micsoda emeletes házat emeltek annak! Nektek is összegyűlt már biztos . . .

— Össze, persze — állt meg vele szemben a fia, s csak most vette észre, mennyire hajlott, a hetvenöt éve mellett is szokatlan, hogy meggörbült már a háta az öregnek — beszélgettünk is erről számtalanszor magunk között is, másokkal is, de hát akármilyen

sokat latolgattuk, nem tudtunk határozni. Jelena azt szeretné, hogy ahol ő született, hogy azon a vidéken . . .

— Hol? Likában? — horkant fel Köteles István, soha erre az eshetőségre nem gondolt, annyira fejbe vágta, amit a fia mondott, szinte feljajdult tőle.

— Ott. Az ő szülőföldjén — folytatta János tétovázás nélkül. — Én meg, persze, hogy is lehetne másként, én is hazafelé húzok, valahol a Tisza partján érezném igazán otthon magam, az idegenben töltött, hosszú évek után arra vágyakozik az ember. Na, nem veszünk mi ezen össze, de egyezsége sem jutottunk, s mit lehet ilyenkor tenni, legjobb elodázni a döntést. Nem olyan sok maradt már a nyugdíjig, ha nem lesz muszáj, addig innen már nem megyünk sehova, aztán meg majd meglátjuk, milyen lesz a helyzet, mi lesz a gyerekekkel, arra is gondoltunk már, talán az lenne a legjobb, az Adrián venni egy házat, ott eltölthetnénk szépen a nyugdíjas éveket, s a tengerre a gyerekek is szívesen jönnének a családdal. Talán így lesz. De addig maradt még néhány év, jut elég idő a gondolkodásra. Most úgy látjuk, van értelme a takarékoskodásnak, nem kell sietni elköltetni . . . — amit vártak, megszólalt a csengő, János a bejárati ajtóhoz sietett, hogy beengedje a gyerekeket. Az öreg megállt az előszobaajtóban, onnan nézte a ragyogóan kipirult arcokat, ahogy egészséges jókedvükben kabátjukról, sapkájukról lerázva a maradék havat bekukucsáltak a nappaliba, s megilletődve állnak meg a karácsonyfa előtt; a konyhából kijött az anyjuk is, együtt volt a család, igazi szentestei hangulat, gondolta az öreg, s miközben hallgatta, micsoda könnyed, folyékony természetességgel beszélnek németül (szavaik értelmét nem értette), az arcukról, a hanghordozásukból kisugárzó, határtalan öröm azt a negyven évvel előbbi decembert juttatta eszébe, amikor győzelmi mámorban úszott a világ. Ő pedig . . . Elöntötte a forróság (ma nem vettem be a tablettákat), visszaereszkedett a fotelbe, gyöngeség fogta el, izzadságcseppek lepték el homlokát (a szegyetlenjes kudarcba végérvényesen beletörődve). Nincs itt nagyon meleg, ezt a központi fűtést nem lehet szabályozni? — akarta kérdezni, de csak nekidőlt a fotel támlájának (szerencsére most mintha megfeledeztek volna róla), a gyerekek már az ajándékcsoomagokat bontották ki, János a gyertyákat gyújtotta meg, sorban mind az ötöt, aztán eloltotta a villanyt, a kisebb fiú kezében lobbant a gyufaszál, majd az első, a második, a harmadik csillagszóró szikrái röpködtek széjjel a félhomályban.

— No, tata? — lépett, guggolt mellé a menyé, majd észrevéve

homlokán az izzadságcseppeket: — Csak nincs valami baja? — a férje felé fordult, de nem szólt, tapintatból nem akarta a jókedvét elijeszteni.

— Nem — rázta fejét az öreg. — Ništa. Malo . . . , bilo . . . Semmi baj — jólesett neki, hogy a menyé letörölte a verejtéket, s a tenyerével megsimogatta a homlokát.

— Nincs láza — mondta megnyugtatóan.

— Áá — látta, hogy a gömb megint hátat fordított, de néma maradt, nem figyelmeztetett.

A csillagszórók gyorsan elvillogtak, fia fegyűjtotta a villanyt. Ekkor lépett az öreg elé a kisebb fiú:

— Boldog karácsony . . .

Ennyit mondott. Azután egy kis csomagot nyújtott át, átölelte nyakát, s arcul csókolta.

— Neked is . . . neked is boldog . . . — mondta volna a nagytata, de (elcsuklott a hangja) az indulatok nem fértek a szavak szűk burkába, átfogta az unokája derekát, fiatalos mozdulattal föl pattant és a magasba emelte.

— Jaj, ne, nem szabad már magának!

— Bírom én még! — eresztette vissza a kicsit.

— De nem szabad már — figyelmeztette a fia, s úgy tűnt neki, mintha egyszerre elsápadt volna az apja.

— Fölviszem én még a zsákot a padlásra!

Visszaült a helyére. Óvatosan megtapogatta a hónalját. Nem tévedett, most csakugyan kiszakadt az ujja. Még jobban az oldalához szorította a karját, rejtegette titkát, nehogy felfedezzék, s már a legközelebbi munkanapon vegyenek egy új lajbit. Bütykös, nehezen engedelmeskedő ujjaival az ölében tartott ajándécsomagot próbálta kibontani.

— Na hát, ezt még én sem tudtam. Teljesen önállóan csinálták.

Csak mikor egy csöpp a csomag díszes papírára esett, Kőteles István csak akkor vette észre, hogy eleredt a könnye. Az asszony a férjére nézett, mindketten elégedettnek látszottak, azt hitték, a boldogság könnyei csillantak meg az öreg szemekben.